

Живот у Цариграду

Истовремено и европски и азијски, Цариград је у средњем веку био спона између та два света. У време када је на Западу градски живот скоро нестао, када су се становници старог Рима заклањали за античке рушевине претварајући их у тврђаве, Цариград је био једини град хришћанског света који се могао назвати престоницом, једини чији су становници, заштићени дуго неосвојивим бедемима, могли да створе оригиналну цивилизацију која је зрачила и у византијском свету а и изван његових граница.

Иако су га земљотреси, пожари, побуне рушили, Цариград је ипак до времена Комнина, када је достигао највеће благостање, сачувао монументални изглед који је добио у доба Јустинијана и његових наследника.

Пљачкање 1204. године задао му је погубни ударац, а немарност крсташа, који су га шездесет година држали у власти, довршила је његову пропаст. Путници из 14. и 15. века описују четврти у центру града напуштене и у рушевинама, са великим баштама, па чак и засејаним пољима. Црква св. Софије се уздизала усред порушене градске четврти, цистерне су биле испуњене земљом и засађене виновом лозом, а Велика палата је постала ледина за испашу и гробље сиромашних. Спомине се нестанак многобројних портика који су раније омогућавали да се читав град пређе у заклону од сунца и да се обућа не укаља блатом.

План града је, иначе, био хеленистички: велике улице испресецане мањим, затим уске улчице и тргови. Број становника се мењао у току векова, већ према променама у Царству. Треба сматрати да је у 5. веку имао између 500 и 600 хиљада становника. За време Јустинијана број становника је прешао један милион, уз 70.000 досељених варавара.

У 14. веку арапски путник Ибн – Батута бележи постојање различитих пијаца за сваку професију. Оне су ноћу биле затворане. Један век касније продавнице животних намирница су заузеле околину Св. Софије. Ту се продавао хлеб, вино, риба, шкољке, које су биле допуштене за јело и за време поста. Готова јела су се могла појести на лицу места, јер су свугде били велики камени столови за којима су и аристократе јеле измешане са народом.

На улицама је било и астролога, мађионичара, врача. Понекад су самозвани пророци изазивали праву панику најављујући смак света.

Хеленску традицију је потврђивао смисао који су Византинци, као и њихови преци, имали за дуге разговоре и дискусије у слободном простору. Књижари су под портицима имали своје дућане и излагали новитете, па су портици били и место сусрета писаца, који су расправљали о политици и теологији. Понекад би се чак и потукли. Читав народ је био опседнут теологијом још од првих васељенских сабора. Дискусије о Тројству и о Христовој природи водиле су се јавно на трговима и у дућанима. Познато је да је у Цариграду у свим временима јавно мишљење било у век присутно у политичком животу и да су цареви о њему морали водити рачуна. Оно је стварало узајамну одговорност становника, праву колективну свест.

Улицама, широким за оно доба, али које би данас изгледале уске, у 5. и 6. веку су се кретала многобројна кола без опруга. Богати становници су их бојили и позлаћивали, а упрегнуте мазге су имале позлаћене амове. Св. Јован Златоусти описује раскошне кочије дама из високог сталежа. Њих су пратили евнуси у ливрејама сјајних боја. Племићи, окружени слугама, јахали су на белим, златом оседланим коњима. Слуге су штаповима уклањале пешаке испред јахача. Они који су одлазили у купатила слали су робове унапред да најаве њихов долазак и припреме све што је било потребно.

Осим у палатама и врло великим кућама, где су постојала приватна купатила, појединци су, као и у антици, одлазили у јавна купатила. И жене су одлазиле у иста купатила, али само у одређено време. Византинци су се у 5. и 6. веку често купали, понекад и неколико пута на дан. Затим, од 8. века се појавила нека врста реакције на ту појаву, а била је, изгледа, условљена распрострањеношћу аскетизма. Уздржавање од купања почело се сматрати делом достојним хвале, иако су купатила грађена и у склопу манастира. Тако се у 12. веку сматало претераним купање три пута недељно, а календари су, већ према годишњем добу, прописивали три до осам купања месечно. Омиљени сат за одлазак у купатило био је дневни осми или девети, а у десет сати су се купале само жене.

Уређење купатила нимало се није изменило од римских времена. Највећа раскош се могла видети у великим купатилима: фасаде украшене мермером и врло често митолошким сценама. У унутрашњости, на зидним мозаицима, биле су приказане сцене из позоришта или гимнастичке дворане, портрети царева и философа, персонификације звезда, а понегде је била присутна и читава галерија античких статуа.

Вода се загревала у бронзаном котлу причвршћеном за огњиште од гвожђа и ватросталног камена. Када у коју је вода доспевала кроз цеви које су се завршавале у облику животињске или људске главе личила је на велико буре.

О храни нас обавештава Теодор Продром; он иронично описује кратке али хранљиве обеде свог суседа обућара. Он је већ у рану зору јео шкембиће и влашки сир, пио четири велике чаше вина и затим започињао рад. У подне је одбацивао шило и наређивао жени да припреми за јело – кувано месо, кувану рибу, паприкаш. Затим би се опрао, сео за сто, слатко испио вино из велике чаше, изговорио молитву и приступио јелу.

У имућнијим кућама обед је пролазио из више церемоније. Било је обично три јела: предјела, чија је сврха да изазову глад, печена меса, слаткиши и воће. На једном мозаику је приказан сличан обед постављен у сребрном посуђу, на столу од црног мермера. Ту су приказане велике артичоке и посуда са белим умаком, прасеће ножице печене на жару, кувана јаја у посудама од плавог емајла са малим кашикама дуге дршке, бела риба, шунка, печена пловка, колач од слојева бисквита и лепо воће. Осим тога приказани су и округли хлеччићи и велика посуда са вином. Кухиња је била веома зачињена, са много бибера, цимета, слачице и белог лука. Омиљене су биле маслине из саламуре и *гарум*, умак припремљен од крви морске рибе гарус. Жабе и пужеви су били веома тражени, док је туњевина сматрана обичном.

Дани поста, а нарочито Великог, били су строго поштовани. У том се посту риба није јела, али су шкољке и ракови били дозвољени. Сир се нарочито јео за време „беле недеље“, али се, као и данас, није јео за време поста.

Осим домаћих вина, омиљена су била и вина са Кипра, из Сирије, Палестине и северне Африке. Да би се вина из Грчке сачувала, додавала се смола, восак, па чак и гипс.

Хлеб од чистог домаћег брашна налазио се на скоро свакој византијској трпези, осим на столовима сиромашних. Постојале су и три врсте хлеба. Прве две су се разликовале по финоћи просејаног брашна а трећа по боји мекиња, али је због мешања са увезеним брашном овај хлеб сматран нечистим.

Из живота царева Чудно изгледа слободно понашање неких царева који су ноћу, без икакве пратње, излазили из палате да би прегледали цариградске улице. Тако је Лав 6. желео да се сам увери да ли полицијске патроле, распоређене по раскршћима да сакупљају и преко ноћи држе скитнице у затвору, савесно обављају своју дужност. Већ при изласку из палате наишао је на прву патролу од које се искупио за 12 номизми. Од друге патроле се такође искупио, али трећа га је свукла, истукла и ухапсила. Сутрадан га је вратар затвора познао, па је тако био ослобођен. Чим се вратио у палату, наредио је да се казне они који су га пустили да прође, а наградио је оне који су га били ухапсили.

У животу Алексија Комнина смењују се строги дворски церемонијал и потпуна опуштеност. Евнух из гарде је могао ући у собу и пре него што би се цар пробудио; просјаци су улазили без икакве препреке, па је чак без икакве сметње и један царев непријатељ ушао са намером да га убије. Захваљујући хладнокрвности једне служавке, убица је био спречен. У односима са странцима Алексије је, међутим, држао до традиционалног сјаја и поштовања дворских обичаја. У своме стану је водио прави породични живот у коме се није примећивао ни најмањи траг заточништва жена. Царица и њене кћери су стајале уз узглавље Алексија кад је био болестан, а Ана Комнина је покушавала да усклади различита мишљења лекара.

Иако је Алексије био један од најактивнијих царева који су управљали Византијом, он је, ипак, када је боравио у Цариграду, имао довољно слободног времена. По саветима лекара бавио се телесним вежбама, јахао је, играо поло и страсно волео лов. Чим би се пробудио, започињао би, са неким од рођака, партију шаха. Одржавао је читаву менаџерију у којој је имао и једног лава. Присуствовао је играма на Хиподрому и управо се на таквој једној приредби прехладио и смртно разболео. Најзад, увек је налазио време за учење, нарочито за проучавање теолошких питања, а старао се и о школи за децу ратних заробљеника и сиромашних породица. Поводећи се за примером који је он пружао, принчеви и принцезе су читали грчке писце, волели теолошке дискусије, а понекад имали и свог сталног песника. Ученост његове најстарије кћери Ане Порфирогените није био редак случај, мада је њена ученост била изузетна.